

NÁTTÚRUFRAEÐISTOFA KÓPAVOGS

NATURAL HISTORY MUSEUM OF KÓPAVOGUR

DIGRANESVEGI 12 • 200 KÓPAVOGUR • ÍSLAND
SÍMI (TEL.) / FAX: 554 0630 • FARSÍMI. 854 5509
NETFANG: nature@skima.is

Alþingi
Erindi nr. P 123/1213
komudagur 3.3.'99

Alþingi
Umhverfisnefnd
Eva Margrét Ævarsdóttir formaður umhverfisnefndar
Þórshamri v/Templarasund
150 Reykjavík

Kópavogi, 2. mars 1999.

Varðar: Umsögn um frumvarp til laga um náttúruvernd, 528. mál, heildarlög.

Með vísan til bréfs þíns, dags. 24. febrúar 1999, þakkar Náttúrufræðistofa Kópavogs fyrir ósk umhverfisnefndar Alþingis um að Náttúrufræðistofan veiti fyrirnefndu lagafrumvarpi umsögn.

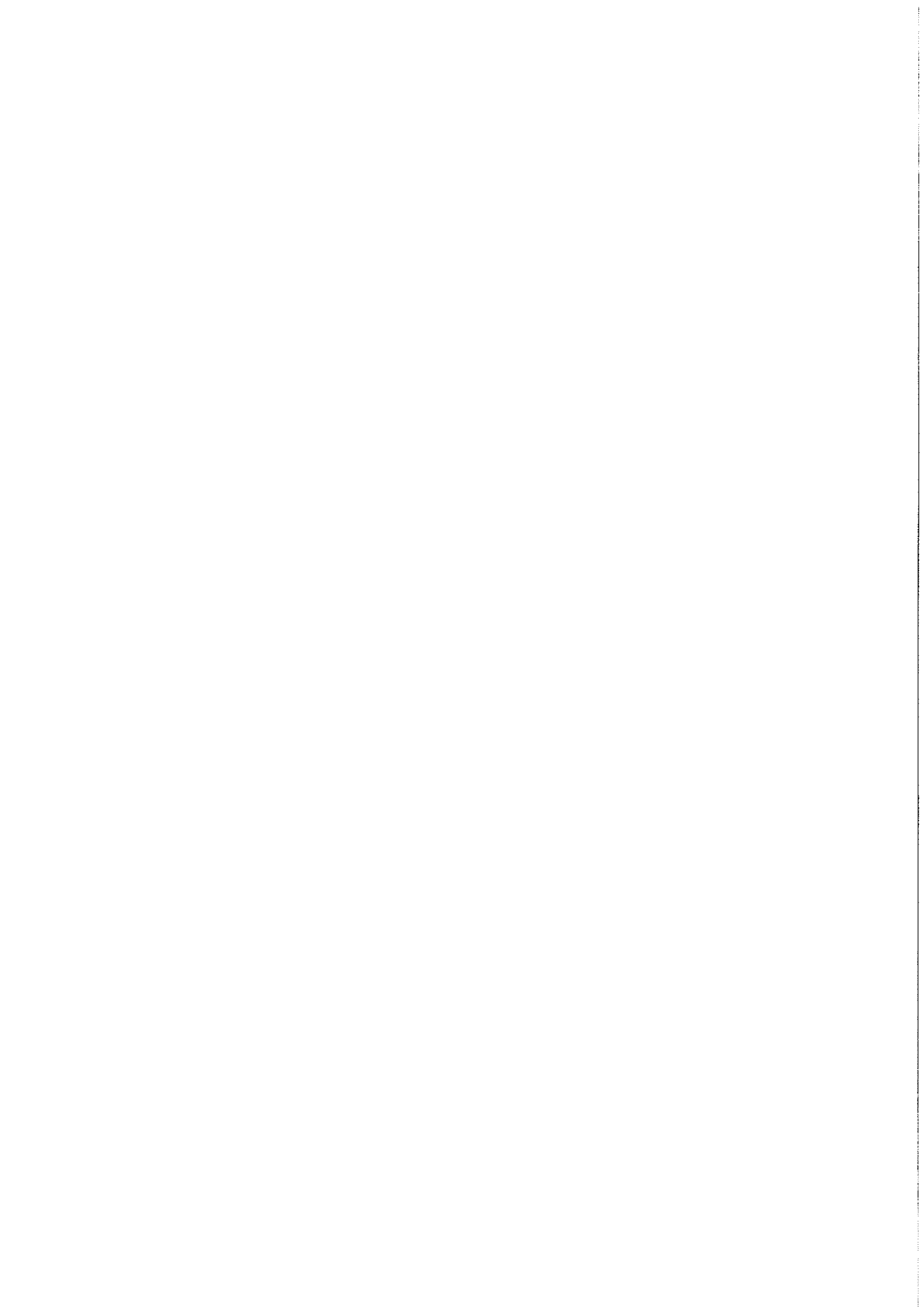
Lagafrumvarpinu er eindregið fagnað og það er skoðun Náttúrufræðistofu Kópavogs að hér sé um að ræða mjög vandað, skýrt og vel skilgreint frumvarp á heildina litið, með mikilvægum endurbótum frá hinum eldri lögum. Sérstakri ánægju er lýst yfir með þriðja kaflann um *Almannarétt, umgengni og úttvist*, fimmta kaflann um *Landslagsvernd o.fl.* og sjötta kaflann um *Nám jarðefna*. Í þessum köflum er tekið af mikilli þörf á öllum helstu málefnum sem brunnið hafa á íslenskri náttúruvernd á síðustu árum og eldri lög náðu ekki yfir og eða fjölluðu ekki um á nógu skýran hátt. Margt fleira gott er að finna frumvarpinu, t.d. í sjöunda kaflanum um Friðlýstar náttúruminjar, þar sem eru skýr ákvæði um hvernig standa skuli að friðlýsingum, og í áttunda kaflanum um Náttúruverndaráætlun og náttúruminjaskrá, en þar er á ferðinni afar mikilvæg nýjung varðandi stefnumótun í náttúruvernd.

Það er von Náttúrufræðistofu Kópavogs að þetta frumvarp verði samþykkt, með eilítum breytingum þó, á yfirstandandi 123 löggjafarþingi. Náttúrufræðistofa Kópavogs leggur til nokkrar breytingar sem gerð er grein fyrir í meðfylgjandi skjali (frumrit og netskeyti sent 2. mars á netfang nefndasviðs: nefndasvid@althingi.is). Helstu breytingatillögur Náttúrufræðistofunnar eru annars vegar í öðrum kafla um *Stjórn náttúruverndarmála*, þ.e. í 5. gr., 7. gr., 8. gr. og 10. gr., og hins vegar í fimmta kafla um *Landslagsvernd o.fl.*, einkum í 37. gr., en einnig í 39.-41. gr. Þá er gerð þýðingarmikil athugasemd við 3. mgr. 47. gr. í kaflanum um *Nám jarðefna*.

Að endingu getur undirritaður ekki vikið sér hjá því að benda formanni umhverfisnefndar á þann skamma tímafrest sem umsagnaraðilum er veittur til umfjöllunar á þessu við- og þýðingamikla lagafrumvarpi. Vandasöm umfjöllun á frumvarpinu er ekki áhlaupaverk. Erindi formannsins er dags. 24. febrúar og barst Náttúrufræðistofunni föstudaginn 26. febrúar. Farið er fram á við umsagnaraðila að þeir skili umsögnum eigi síðar en miðvikudaginn 3. mars. Miðað við hvað fyrirvarinn er stuttur er alls óvíst, og reyndar ólíklegt, að margir viðkomandi geti unnið á tilhlýðilegan hátt við frumvarpið. Þessi vinnubrögð teljast tæplega til góðra stjórnsýsluhátta.

Virðingarfyllst og með þökkum,

Dr. Hilmar J. Malmquist, forstöðumaður.

Frumvarp til laga um náttúruvernd.

(Lagt fyrir Alþingi á 123. löggjafarþingi 1998–99.)

I. KAFLI

Markmið, gildissvið og skilgreiningar.

1. gr.

Markmið laganna.

Tilgangur þessara laga er að stuðla að samskiptum manns og náttúru þannig að hvorki spillist líf eða land né mengist sjór, vatn eða andrúmsloft.

Lögin eiga að tryggja eftir föngum þróun íslenskrar náttúru eftir eigin lögmálum, en verndun þess sem þar er sérstætt eða sögulegt.

Lögin eiga að auðvelda umgengni og kynni þjóðarinnar af náttúru landsins og ~~menningarmínjum~~¹ og stuðla að nýtingu auðlinda á grundvelli sjálfbærrar þróunar.

2. gr.

Gildissvið.

Lög þessi gilda á íslensku landi og þar sem þess er getið í landhelgi og efnahagslögsögu, sbr. 1. og 3. gr. laga um landhelgi, efnahagslögsögu og landgrunn, nr. 41/1979.

Lögin breyta í engu ákvæðum annarra laga um vernd, friðun og veiðar á villtum dýrum til lands og sjávar.

3. gr.

Skilgreiningar.

Í lögum þessum merkir:

- Afréttur:** Landsvæði utan byggðar sem að staðaldrí² hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé.
- Eignarland:** Landsvæði sem er háð einkaeignarrétti þannig að eigandi landsins fer með öll venjuleg eignarráð þess innan þeirra marka sem lög segja til um á hverjum tíma.
- Fólkvangur:** Landsvæði í umsjón sveitarfélags eða sveitarfélaga sem friðlýst hefur verið til útivistar og almenningsnota.
- Ósnortið víðerni:** Landsvæði sem er a.m.k. 25 km² að stærð eða þannig að hægt sé að njóta þar einveru og náttúrunnar án truflunar af mannvirkjum eða umferð vélknúinna farartækja á jörðu, er í a.m.k. 5 km fjarlægð frá mannvirkjum og öðrum tæknilegum ummerkjum, svo sem raflínum, orkuverum, miðlunarlönnum og þjóðvegum, og þar sem ekki gætir beinna ummerkja mannsins og náttúran fær að þróast án álags af mannlegum umsvifum.

1 Þetta ætti að fella burt. Hvergi annars staðar í lagatextanum kemur þetta orð fyrir, nema á einum stað (36. gr.) og þá í aukasamhengi. Um verndun menningarmínja er tekið á í öðrum landslögum. Með því að hafa þetta hugtak í upphafsgrein náttúruverndarlaganna, sem er ein mikilvægasta grein hverra laga, en fjalla síðan nær ekkert um það í lögnum sjálfum, gætir ekki samræmis og jafnvel kann það að draga úr vægi náttúruminjahugtaksins, sem lögin snúast um nær eingöngu.

2 Þetta er mjög óljóst hugtak og þyrfti að skilgreina nákvæmar. Ella kann auðveldlega að rísa upp ágreiningur, sem lög eiga að reyna að forðast eftir megni.

5. *Náttúruminjar:*

a. Náttúruverndarsvæði.

b. *Jarðmyndanir*³, lífverur, búsvæði þeirra og vistkerfi semeru á náttúruminjaskrá, sbr. 67. gr.

6. *Náttúruverndarsvæði:*

a. Friðlýst svæði, þ.e. þjóðgarðar, friðlönd, fólkvangar, og náttúruvætti.

b. Önnur svæði og náttúrumyndanir sem eru á náttúruminjaskrá, sbr. 67. gr.

c. Afmörkuð svæði á landi og sjó sem njóta verndar samkvæmt öðrum lögum vegna náttúru eða landslags.

7. *Ræktað land:* Garðar og tún og akrar, þ.e. land sem hefur verið ræktað með jarðvinnslu, sáningu og reglulegri áburðargjöf, eða land sem hvorki hefur þarfnast jarðvinnslu né sáningar til að verða slægjuland en er það vegna áburðargjafar og er notað sem slíkt.

8. *Þjóðlenda:* Landsvæði utan eignarlanda þó að einstaklingar eða lögaðilar kunni að eiga þar takmörkuð eignarréttindi.

II. KAFLI

Stjórn náttúruverndarmála.

4. gr.

Yfirstjórn umhverfissráðherra.

Umhverfissráðherra fer með yfirstjórn náttúruverndarmála.

Við móton stefnu í náttúruvernd og framkvæmdir og fræðslu á því sviði skal ráðherra hafa samráð við Náttúruvernd ríkisins, Náttúrufræðistofnun Íslands, Hafrannsóknastofnunina, Orkustofnun, Náttúruverndarráð, Skipulagsstofnun, Ferðamálaráð, fræðsluyfirvöld, bændur og aðra landnotendur, sveitarstjórnir og samtök áhugamanna um náttúruvernd og útivist efir því sem við á hverju sinni.

5. gr.

Náttúruvernd ríkisins.

Náttúruvernd ríkisins er ríkisstofnun undir yfirstjórn umhverfissráðherra.

Umhverfissráðherra skipar forstjóra Náttúruverndar ríkisins til fimm ára í senn. Hann skal hafa háskólamenntun og *sérþeldingu* á sviði náttúrufræða og stjórnumareynslu⁴ sem nýtist honum í starfi. Forstjóri fer með stjórn stofnunarinnar, ber ábyrgð á rekstri hennar og ræður starfsmenn.

Umhverfissráðherra skal setja í reglugerð nánari fyrirmæli um hlutverk og starfsskyldur forstjóra Náttúruverndar ríkisins og um innra skipulag stofnunarinnar.

3 Í þennann lið vantar augljóslega jarðfræðina, en mörg friðlýst svæði og náttúruvætti á landinu eru tilkomin vegna jarðfræðilegrar skírskotunar. Hugtakið jarðmyndanir tekur yfir jafnt smærri sem stærri jarðfræðifyribæri, eldstöðvar, hraun, hella og steindir.

4 Það er í hæsta máta eðlilegt að gera þá kröfu til forstjóra sem stýrir stofnun með starfsemi sem fjallar um aðallega um náttúrufræði og verndun íslenskrar náttúru að hann hafi menntun á sviði náttúrufræða. Þá eru skilyrði um stjórnumareynslu einnig eðlileg í ljósi þess að um all stóran vinnustað er að ræða og starfsemi sem skarast og togast á við ýmist hagsmunaöfl í þjóðfélaginu. eru ekki hliðstæð skilyrði gerð við skipun eða ráðningu forstjóra annarra opinberra stofnana á sviði náttúrufræða, t.d. hjá Hafrannsóknastofnunni, Náttúrufræðistofnun Íslands, RALA, Veiðimálastofnun o.fl.?

6. gr.

Hlutverk Náttúruverndar ríkisins.

Hlutverk Náttúruverndar ríkisins er:

- a. umsjón, rekstur og eftirlit með náttúruverndarsvæðum í samræmi við lög,
- b. eftirlit með því að náttúru landsins sé ekki spillt með athöfnum, framkvæmdum eða rekstri, að svo miklu leyti sem slíkt eftirlit er ekki falið öðrum með sérstökum lögum; umhverfissráðherra skal, að höfðu samráði við aðrar stofnanir og aðila sem fara með eftirlit samkvæmt sérstökum lögum, setja í reglugerð nánari ákvæði um eftirlit stofnunarinnar,
- c. eftirlit með umferð og umgengni á svæðum í óbyggðum,
- d. undirbúningur að friðlýsingu svæða, umsjón með gerð verndaráætlana fyrir náttúruverndarsvæði og skráning náttúruminja,
- e. mat á verndargildi náttúru Íslands og náttúruminja,
- f. fræðsla á náttúruverndarsvæðum og almenn fræðsla um náttúruvernd, m.a. í fjölmiðlum,
- g. rekstur gestastofa á náttúruverndarsvæðum,
- h. álitserð vegna meiri háttar framkvæmda og rekstrar,
- i. friðunar- og uppgæðsluaðgerðir á sviði gróður- og skógverndar, sbr. 39. gr.,
- j. skýrslugerð til umhverfissráðherra um ástand náttúruverndarsvæða í umsjá stofnunarinnar, framkvæmdir á þeim og annað sem máli skiptir og varðar vörslu svæðanna,
- k. undirbúningur og öflun gagna vegna náttúruverndaráætlunar, sbr. 65. gr., og útgáfu náttúruminjaskrár, sbr. 67. gr.,
- l. veiting leyfa samkvæmt lögum þessum,
- m. önnur störf að náttúruvernd samkvæmt lögum eða ákvörðun ráðherra.

7. gr.

Framkvæmd eftirlits.

Náttúruvernd ríkisins er heimilt að fela náttúrustofum og náttúruverndarnefndum, sbr. 11. gr., og einstaklingum eða öðrum lögaðilum⁵, að annast almennt eftirlit með náttúru landsins. Um slíkt skal gera samning sem umhverfissráðherra staðfestir. Í samningnum skal m.a. kveðið á um greiðslur fyrir eftirlitið, menntun eftirlitsmanna, skýrslugerð og annað sem máli skiptir.

Telji Náttúruvernd ríkisins nauðsynlegt að haldið verði uppi sérstöku eftirliti með framkvæmdum skal gera um það samkomulag við framkvæmdaraðila. Í samkomulaginu skal taka mið af innra eftirliti hans og eftirliti annarra opinberra aðila. Þar skulu kostnaðarliðir áætlaðir eins og mögulegt er hverju sinni og ber framkvæmdaraðila að endurgreiða Náttúruvernd ríkisins útlagðan kostnað við eftirlitið. Rísi ágreiningur milli aðila um efni samkomulagsins eða greiðslur fyrir eftirlitið sker ráðherra úr.

Að fengnum tillögum Náttúruverndar ríkisins setur ráðherra gjaldskrá um kostnað við eftirlit með framkvæmdum. Þar skal m.a. kveðið á um umfang opinbers eftirlits og ákvörðun eftirlitsgjalda sem taka mið af innra eftirliti þeirra fyrirtækja sem eftirlitið beinist að.

⁵ Þessari setningu er nauðsynlegt að skeyta inn í þar eð Náttúruvernd ríkisins hefur á sl. 25-30 árum haft á sínum snærum eftirlitsmannakerfi með 6-8 eftirlitsráðgjöfum sem staðsettir eru í öllum landshlutum. Samkvæmt samningi milli eftirlitsráðgjafa og Náttúruverndar ríkisins (sem síðast var endurnýjaður þ. 12 feb. sl.) sinna eftirlitsráðgjafar almennu eftirliti með náttúru landsins og vinna í samráði við náttúruverndarnefndir sveitarfélaga. Sumir eftirlitsráðgjafanna hafa einnig sinnt hinu sérstaka eftirliti eins og getið er um í 2. mgr. Með því að bæta þessari setningu inn eru mál einnig færð til samræmis við orðalag í 30. gr. þar sem fjallað er um rekstur náttúruverndarsvæða.

8. gr.

Náttúruverndarráð.

Náttúruverndarráð skal skipað níu mönnum. Umhverfisráðherra skipar ~~fimm fjóra~~ þeirra í upphafi náttúruverndarþings, ~~fjóra þrjá~~ að fengnum tillögum Náttúrufræðistofnunar Íslands, ~~Háskóla Íslands, Bændasamtaka Íslands Sambandi íslenskra sveitarfélaga og Ferðamálaráðs~~ og einn án tilnefningar og skal hann vera formaður ráðsins. ~~Fjórir Fimm~~ skulu kosnir á náttúruverndarþingi, sbr. 10. gr. Varamenn skulu skipaðir og kosnir með sama hætti.⁶

Framlag skv. 3. gr. laga um ráðstafanir gegn umhverfismengun af völdum einnota umbúða fyrir drykkjarvörur, nr. 52/1989, rennur til Náttúruverndarráðs. Annan kostnað sem leiðir af störfum ráðsins skal greiða úr ríkissjóði.

9. gr.

Hlutverk Náttúruverndarráðs.

Náttúruverndarráð skal stuðla að náttúruvernd og vera umhverfisráðherra, Náttúruvernd ríkisins og öðrum stjórnvöldum til ráðgjafar um náttúruverndarmál.

Náttúruverndarráð gerir tillögur til ráðherra um friðlýsingar og aðrar verndunaraðgerðir, og fjallar um náttúruverndaráætlun, sbr. 65. og 66. gr., áður en hún er lögð fyrir Alþingi.

Náttúruverndarráð fylgist með þróun náttúruverndar á alþjóðavettvangi.

Náttúruverndarráð fer með málefni Friðlýsingarsjóðs, sbr. 71. gr.

10. gr.

Náttúruverndarþing.

Umhverfisráðherra skal boða til náttúruverndarþings að loknum alþingiskosningum og síðan tveimur árum síðar.

Náttúruverndarþing er vettvangur þeirra sem fjalla um náttúruverndarmál. Á náttúruverndarþingi skulu m.a. eiga sæti Náttúruverndarráð, fulltrúar náttúrustofa, náttúruverndarnefnda, hagsmunaaðila, náttúruverndar- og útivistarsamtaka og annarra aðila sem vinna að náttúruvernd, svo og forstjórar Náttúruverndar ríkisins, Náttúrufræðistofnunar Íslands, Haf-
rannsóknastofnunarinnar, Rannsóknastofnunar landbúnaðarins, Veiðimálastofnunar, Veðurstofu Íslands⁷ og Orkustofnunar. Jafnframt skulu fulltrúar ráðuneyta og þingflokka

6 Hér er eindregið lagt til að skipan í Náttúruverndarráð verði að meirihluta byggt á kjöri á náttúruverndarþingi. Með vísan til meginhlutverks Náttúruverndarráðs (sbr. 9. gr.), þ.e. að ráðið eigi að vera umhverfisráðherra og Náttúruvernd ríkisins og öðrum stjórnvöldum til ráðgjafar um náttúruverndarmál, hlýtur að felast meira lýðræði í því, sem og ætti það að tryggja meira hlutleysi gagnvart umhverfisráðherra, að meirihluti Náttúruverndarráðs sé skipaður fulltrúum sem kjörnir eru af hinum fjölmörgu hagsmunaaðilum sem kjörgengi og kosningarétt hafa á náttúruverndarþingi, í stað þess að umhverfisráðherra hlutist til um meirihluta þess ráðs sem veita á honum ráðgjöf. Að hinu fjölmörgu aðilar sem kosningarétt hafa á náttúruverndarþingi skuli hafa minna vægi en umhverfisráðherra í skipan Náttúruverndarráðs, eins og gert er ráð fyrir í þessari lagagrein, dregur verulega úr hinu ágæta lýðræðislega vægi sem annars fylgir aðild og kosningarátti á náttúruverndarþinginu. Þá er lagt til að Háskóli Íslands og Bændasamtök Íslands verði felld út en í stað komi Samband íslenskra sveitarfélaga. Með þessu móti skipar umhverfisráðherra einn fulltrúa úr náttúruverndarþingi (Náttúrufræðistofnun Íslands), einn fulltrúa úr flokki hefðbundinna landnytja (Samb. ísl. sveitarfél.) og einn fulltrúa úr ferðageiranum (Ferðamálaráð Íslands).

7 Hér er bætt inn í fleirum stórum stofnunum á sviði íslenskra náttúrufræða enda verður ekki séð að fulltrúar frá t.d. Orkustofnun eða Hafrannsóknastofnuninni eigi meira erindi á náttúruverndarþing en fulltrúar þeirra stofnunar sem bætt er við textann. Annað hvort á að telja upp allar helstu stofnanirnar eða sleppa þeim alveg og umorða textann í samræmi við það.

á Alþingi eiga rétt til setu á þinginu með málfrelsi og tillögurétt, svo og sviðsstjórar Náttúruverndar ríkisins og Náttúrufræðistofnunar Íslands og forstöðumenn setra síðarnefndu stofnunarinnar.

Hlutverk náttúruverndarþings er að fjalla um náttúruvernd og kjósa fulltrúa í Náttúruverndarráð. Skal ráðið leggja fyrir þingið skýrslu um störf sín.

Formaður Náttúruverndarráðs setur þingið og stýrir því uns það hefur kosið forseta. Þingið setur sér þingsköp. Náttúruverndarráð skal semja reglur fyrir hvert náttúruverndarþing þar sem kveðið er á um seturétt á þinginu, kjörgengi og kosningarrétt þingfulltrúa. Reglurnar skal auglýsa á fullnægjandi hátt fjórum vikum fyrir upphaf náttúruverndarþings. Verði ágreiningur um kjörgengi og kosningarrétt þingfulltrúa skal málum vísað til úrskurðar á þinginu sjálfu.

Seta á náttúruverndarþingi er ólaunuð, en hlutaðeigandi aðilar greiða kostnað fulltrúa. Annar nauðsynlegur kostnaður af þinghaldinu greiðist úr ríkissjóði samkvæmt úrskurði umhverfisráðherra.

11. gr.

Náttúruverndarnefndir.

Á vegum hvers sveitarfélags eða héraðsnefndar starfar þriggja til sjö manna náttúruverndarnefnd. Sveitarstjórnir og héraðsnefndir ákveða fjölda nefndarmanna, kjósa þá til fjögurra ára, velja fonnann og setja nefndinni erindisbréf. Varamenn skulu kosnir með sama hætti. Sveitarstjórnir greiða kostnað sem hlýst af störfum náttúruverndarnefnda.

Náttúruverndarnefndir skulu vera sveitarstjórnir til ráðgjafar um náttúruverndarmál. Skulu þær stuðla að náttúruvernd hver á sínu svæði, m.a. með fræðslu, umfjöllun um framkvæmdir og starfsemi sem líkleg er til þess að hafa áhrif á náttúruna, og gera tillögur um úrbætur til sveitarstjórna og Náttúruverndar ríkisins.

Náttúruverndarnefndir skulu leita aðstoðar og ráðgjafar Náttúruverndar ríkisins þegar ástæða er til. Náttúruvernd ríkisins og fulltrúar náttúruverndarnefnda skulu halda a.m.k. einn sameiginlegan fund á ári. Náttúruverndarnefndir skulu veita Náttúruvernd ríkisins yfirlit yfir störf sín með skýrslugerð í lok hvers árs.⁸

Umhverfisráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um hlutverk náttúruverndarnefnda og tengsl þeirra við náttúrustofur samkvæmt lögum um Náttúrufræðistofnun Íslands og náttúrustofur, nr. 60/1992.

III. KAFLI

Almannaréttur, umgengni og útivist.

12. gr.

Réttindi og skyldur almennings.

Almenningi er heimil för um landið og dvöl þar í lögmætum tilgangi.

Öllum er skylt að ganga vel um náttúru landsins og sýna ýrtruðu varúð þannig að henni verði ekki spillt.

⁸ Með hliðsjón af því að Náttúruvernd ríkisins hefur yfirumsjón með náttúruverndarmálum í landinu og í ljósi þess að mjög margar náttúruverndarnefndir kunna að verða starfandi í sveitarfélögum landsins, ætti það tvímælalaust að auka yfirsýn og skilvirkni fyrir Náttúruvernd ríkisins að fá slíkt ársyfirlit frá náttúruverndarnefndunum.

13. gr.

För um eignarlönd.

Á ferð sinni um eignarlönd skulu menn sýna landeiganda og öðrum rétt höfum lands fulla tillitsemi, virða hagsmuni þeirra, m.a. vegna búpenings og ræktunar, þar á meðal skógræktar og landgræðslu, og fylgja eftir atvikum leiðbeiningum þeirra og fyrirmælum.

Fara skal eftir skipulögðum stígum og vegum eftir því sem auðið er, hlífa girðingum og fara um hlið eða göngustiga eða ~~prílu~~⁹ þegar þess er kostur. Sérstök aðgát skal höfð í nánd við selalátur, varplönd fugla og veiðistaði.

14. gr.

Umferð gangandi manna.

Mönnum er heimilt, án sérstaks leyfis landeiganda eða rétt hafa, að fara gangandi, á skiðum, skautum og óvélknúnum sleðum eða á annan sambærilegan hátt um óræktað land og dvelja þar.

För um ræktað land, þ.e. garða, tún og akra, og dvöl þar er háð samþykki eiganda þess eða rétt hafa.

15. gr.

Umferð hjólandi manna.

Þegar farið er á reiðhjólum um landið skal fylgt vegum og skipulögðum reiðhjólástígum eins og kostur er.

16. gr.

Umferð ríðandi manna.

Þegar farið er ríðandi um landið skal fylgt skipulögðum reiðstígum eins og kostur er.

Á ferð um hálendi og önnur lítt gróin svæði skulu menn hafa tiltækt nægilegt aðflutt fóður fyrir hross sín.

Heimilt er mönnum, að fengnu leyfi eiganda eða rétt hafa eignarlands þegar við á, að slá upp aðhöldum eða næturhólfum enda valdi það ekki spjöllum á náttúru landsins. Á hálendi skal þeim valinn staður á skipulögðum svæðum séu þau fyrir hendi en annars¹⁰ á ógrónu landi sé þess kostur.

Þar sem svo háttar til skal haft samráð við landverði eða umsjónaraðila á staðnum þegar farið er um eða dvalið á náttúruverndarsvæðum, sbr. IV. kafla.

Umhverfisráðherra getur sett í reglugerð nánari ákvæði um umferð ríðandi manna og rekstur hrossa.

9 Enginn eðlismunur er á göngustiga eða prílu og því á að nota annað hvort orðið, ella er um málalengingu að ræða, sem ber að forðast.

10 Eðlilegt er að hnykkja á þessu atriði, bæði í ljósi vaxandi umferðar ríðandi manna á hálendinu sem og að nú stendur yfir sérstök athugun á vegum sangönguráðherra málum þessu tengd.

17. gr.

Akstur utan vega.

Bannað er að aka vélknúnum ökutækjum utan vega. Þó er heimilt að aka slíkum tækjum á jöklum, svo og á snjó utan vega utan þéttbýlis svo fremi sem jörð er frosin og snævi þakin og að ekki gangi í berhögg við önnur lög og reglugerðir þar að lútandi¹¹.

Umhverfisstjórnir skal að fengnum tillögum Náttúruverndar ríkisins kveða á¹² í reglugerð á um aðrar undanþágur frá banni skv. 1. másl. 1. mgr., m.a. vegna starfa manna við landbúnað, landmælingar, línu- og vegalagnir og rannsóknir. Þá getur ráðherra enn fremur í reglugerð, að fengnum tillögum Náttúruverndar ríkisins, enn fremur takmarkað eða bannað með reglugerð¹³ akstur á snjó á einstökum svæðum þar sem hættu er á náttúruspjöllum eða verulegum óþægindum fyrir aðra sem þar eru á ferð.

Ölögætur akstur utan vega varðar refsingu, sbr. 76. gr.

18. gr.

Umferð um vötn.

Um umferð um vötn fer samkvæmt ákvæðum vatnalaga, nr. 15/1923.

19. gr.

Takmörkun umferðar í óbyggðum.

Náttúruvernd ríkisins getur í verndarskyni tímabundið takmarkað umferð eða lokað svæðum í óbyggðum, enda hafi stofnunin að jafnaði gert grein fyrir fyrirhugaðri lokun í skýrslu skv. 2. mgr. Slíkar ákvarðanir skal umhverfisstjórnir staðfesta og birta í Stjórnartíðindum.

Skal stofnunin á hverju hausti gera úttekt á ástandi svæða í óbyggðum og gefa ráðherra skýrslu um niðurstöður úttektarinnar. Í skýrslunni skal koma fram hvaða svæði eru í hættu og hvar geti komið til lokana. Stofnunin skal birta niðurstöður skýrslunnar með auglýsingu í dagblöðum og Lögbirtingablaði.

20. gr.

Heimild til að tjalda.

Á óræktuðu landi er mönnum heimilt að tjalda hefðbundnum viðlegutjöldum án sérstaks leyfis landeiganda eða réttihafa, nema tjöld séu nær bústað hans en 1.000 metrar, þau séu fleiri en þrjú, eða tjaldað sé til fleiri náttu en einnar.

Á ræktuðu landi, þ.e. í gördum og á túnnum og ökrum, má aðeins slá upp tjöldum með leyfi eiganda þess eða réttihafa.

Hafi eigandi lands eða réttihafi útbúið sérstakt tjaldsvæði á landi sínu er honum heimilt að beina fólki þangað og taka gjald fyrir veitta þjónustu þar.¹⁴

11 Skýrir sig sjálf.

12 Þjálli skipan setningarinnar.

13 Sama og athugasemd nr. 12.

14 Hér er bætt við 2. mgr. úr 21. gr., en í staðinn lagt til að fella burt 21. gr. í heild sinni (sjá athugas. nr. 15.).

21. gr.

Takmarkanir á heimild til að tjalda.

Þegar sérstaklega stendur á getur eigandi lands eða rétthafi takmarkað eða bannað að tjöld séu roist þar sem verulög hætta er á að náttúra landsins geti beðið tjón af.

Hafi eigandi lands eða rétthafi útbúið sérstakt tjaldsvæði á landi sínu er honum heimilt að beina fólci þangað og taka gjald fyrir veitta þjónustu þar.¹⁵

22. gr.

Skipulagðar hópferðir.

Þegar skipulagðar eru hópferðir í atvinnuskyni um eignarlönd skal eftir atvikum hafa samráð við eiganda lands eða rétthafa um umferð manna og dvöl á landi hans. Ef gert er ráð fyrir að gista í tjöldum í ferðinni ~~Eftir því sem við verður komið~~ skal tjalda á skipulögðum tjaldsvæðum eftir því sem við verður komið. ~~sé gert ráð fyrir að gista í tjöldum í ferðinni.~~¹⁶

23. gr.

Girðingar.

Þegar Ef girt er yfir skipulagðan göngu-, hjóleiða- eða reiðstíg skal sá sem girðir hafa þar hlíð á girðingu eða þar sem við á göngustiga ~~eða þrílu þess í stað sé eldi annars kostur.~~¹⁷ Þá má heldur skal ekki setja niður girðingu á vatns-, ár- eða sjávarbakka þannig að hindri umferð gangandi manna.

Skylt er að halda girðingu svo vel við að mönnum og skepnum stafi ekki hætta af. Að öðru leyti fer um girðingar, viðhald þeirra og upptöku eftir girðingarlögum, nr. 10/1965, og eftir atvikum öðrum lögum.

24. gr.

Tínsla berja, sveppa, fjallagrasa og jurta.

Í þjóðlendum og afréttum er öllum heimil tínsla berja, sveppa, fjallagrasa og jurta.

Tínsla í eignarlöndum er háð leyfi eiganda lands eða rétthafa. Þó er mönnum heimil tínsla til neyslu á vettvangi.

25. gr.

Tínsla fjörugróðurs.

Í fjörum þjóðlendna er öllum heimil tínsla sölva, þangs, þara og annars fjörugróðurs.

Tínsla í fjörum eignarlanda er háð leyfi eiganda eða rétthafa lands. Þó er mönnum heimil tínsla til neyslu á vettvangi.

15 M.t.t. breytingatillögu á 20. gr. er þessi lagagrein óþörf. Allir eðlilegir fyrirvarar landeiganda eða rétthafa til að takmarka heimild annarra til að tjalda á landi sínu eru taldir upp í 20. gr. Orðatiltækið „þegar sérstaklega stendur á“ í fyrri mgr. í 21. gr. er auk þess mjög óljóst og of opið til skynsamlegrar túlkunar.

16 Þjálli orðaskipan.

17 Sama athugasemd og gerð er við 13. gr. Enginn eðlismunur er á göngustiga eða þrílu og því á að nota annað hvort orðið, ella er um málalengingu að ræða, sem ber að forðast. Niðurlag setningarinnar er málleysa og því fellt burt - eða hvaða kostir aðrir eru í boði?

26. gr.

Tínsla í atvinnuskyni.

Umhverfísráðherra er heimilt að setja í reglugerð ákvæði um tínslu berja, sveppa, fjallagrása, jurta og fjörugróðurs í atvinnuskyni, m.a. um að tilkynna skuli Náttúrufræðistofnun Íslands um magn og tegund þess sem tínt er og tínslustað og þegar sérstaklega stendur á að leyfi Náttúruverndar ríkisins þurfi til tínslu einstakra tegunda eða á einstökum svæðum.

27. gr.

Tæki og verkfæri til tínslu.

Umhverfísráðherra er heimilt að setja í reglugerð ákvæði um notkun tækja og verkfæra til tínslu berja, sveppa, fjallagrása, jurta og fjörugróðurs. Er honum heimilt að leggja bann við notkun þeirra ef hætta er á að hún valdi spjöllum á náttúru landsins.

IV. KAFLI

Rekstur náttúruverndarsvæða.

28. gr.

Umsjón með náttúruverndarsvæðum.

Náttúruvernd ríkisins hefur umsjón með náttúruverndarsvæðum nema annað sé tekið fram í lögum. Umhverfísráðherra getur falið stofnuninni umsjón með öðrum svæðum sem sérstök þykja sakir landslags, gróðurfars eða dýralífs.

29. gr.

Landverðir.

Á náttúruverndarsvæðum starfa landverðir og aðrir starfsmenn. Hlutverk landvarða er m.a. að sjá um eftirlit og fræðslu.

Umhverfísráðherra setur í reglugerð, að fengnum tillögum Náttúruverndar ríkisins, nánari ákvæði um menntun og starfsskyldur þeirra sem starfa á náttúruverndarsvæðum.

30. gr.

Umsjón falin öðrum.

Náttúruvernd ríkisins getur falið einstaklingum eða lögaðilum umsjón og rekstur náttúruverndarsvæða að þjóðgörðum undanskildum. Gera skal sérstakan samning um umsjón og rekstur svæðanna sem umhverfísráðherra staðfestir. Í samningnum skal kveða á um réttindi og skyldur samningsaðila, mannvirkjagerð á svæðunum og aðrar framkvæmdir, landvörslu, menntun starfsmanna, móttöku ferðamanna og fræðslu þeirra, svo og gjaldtöku, sbr. 32. gr. Náttúruvernd ríkisins hefur eftirlit með því að umsjónar- og rekstraraðili uppfylli samnings- skuldbindingar.

31. gr.

Gestastofur.

Náttúruvernd ríkisins er heimilt að stofna og reka gestastofur á náttúruverndarsvæðum eftir því sem ákveðið er í fjárlögum hverju sinni. Hafa skal samstarf við náttúrustofur, sbr. lög um Náttúrufræðistofnun Íslands og náttúrustofur, nr. 60/1992, um rekstur gestastofa þegar við á. Gera skal sérstakan samning um samstarfið sem umhverfísráðherra staðfestir.

Náttúruvernd ríkisins getur falið einstaklingum eða lögaðilum umsjón og rekstur gestastofa. Um slíkt skal gera sérstakan samning sem ráðherra staðfestir.

32. gr.

Gjaldtaka o.fl.

Náttúruvernd ríkisins eða sá aðili sem falinn hefur verið rekstur náttúruverndarsvæðis getur ákveðið gjald fyrir veitta þjónustu. Rekstraraðili náttúruverndarsvæðis getur enn fremur ákveðið gjald fyrir aðgang að svæðinu ef spjöll hafa orðið af völdum ferðamanna eða hætta er á slíkum spjöllum.

Tekjum samkvæmt síðari málslið 1. mgr. skal varið til eftirlits, lagfæringar eða uppbyggingar svæðisins eða aðkomu að því.

Eigi síðar en í september ár hvert skal Náttúruvernd ríkisins leggja fyrir umhverfisráðherra til staðfestingar skrá yfir gjöld sem stofnunin hyggst innheimta næsta ár á eftir. Staðfesti ráðherra gjaldskrána skal hún birt í B-deild Stjórnartíðinda.

Náttúruvernd ríkisins eða öðrum umsjónaraðila náttúruverndarsvæðis er heimilt að setja sérstakar reglur um umferð manna og dvöl á náttúruverndarsvæðum og um önnur atriði er greinir í III. kafla, sbr. og 60. gr.

Ráðherra er heimilt að setja nánari ákvæði um framkvæmd greinarinnar í reglugerð.

V. KAFLI

Landslagsvernd o.fl.

33. gr.

Gerð skipulagsáætlana.

Leita skal umsagnar Náttúruverndar ríkisins og náttúruverndarnefnda, sbr. 11. gr., við gerð svæðis- og aðalskipulagsáætlana og verulegar breytingar á þeim og við úrskurði um mat á umhverfisáhrifum.

34. gr.

Meiri háttar framkvæmdir.

Meiri háttar framkvæmdir, sem áhrif hafa á umhverfið og breyta ásýnd þess, svo sem breyting lands með jarðvegi eða efnistöku, skulu vera í samræmi við skipulagsáætlanir og úrskurð um mat á umhverfisáhrifum þar sem það á við.

35. gr.

Hönnun stórra mannvirkja.

Við hönnun vega, virkjana, verksmíðja og annarra stórra mannvirkja skal þess gætt eins og kostur er að þau falli sem best að svipmóti lands.

36. gr.

Ræktun.

Við túnrækt, skógrækt, landgræðslu, skjólbeltagerð og aðra ræktun skal þess gætt að hún falli sem best að heildarsvipmóti lands og raski ekki náttúru- og menningarminjum.¹⁸

¹⁸ Hér mætti að ósekju sleppa menningarminjum, enda hvergi fjallað um þær annars staðar í umgengnisreglum lagafrumvarpsins. Sjá ennfremur athugasemd nr. 1 við 1 gr.

37. gr.

Sérstök vernd.

Eftirtaldar landslagsgerðir njóta sérstakrar verndar og skal forðast röskun þeirra eins og kostur er:¹⁹

- a. eldvörp, gervigigar, og eldhraun og aðrar gosminjar frá nútíma,
- b. stöðuvötn og tjarnir, 1.000 m² að stærð eða stærri,
- c. mýrar og flóar, 3 hektarar að stærð eða stærri,
- d. **straumvötn, árbakkar, áreyrar og fossar,**
- e. hverir og aðrar heitar uppsprettur,
- f. sjávarfitjar og leirur.

Áður en veitt er framkvæmda- eða byggingarleyfi, sbr. 27. og 43. gr. skipulags- og byggingarlaga, nr. 73/1997, til framkvæmda sem hafa í för með sér röskun landslagsgerða skv. 1. mgr. skal sveitarstjórn leita umsagnar náttúruverndarnefndar, sbr. 11. gr., og þegar ástæða er til Náttúruverndar ríkisins.

38. gr.

Hætta á röskun náttúruminja.

Leyfi Náttúruverndar ríkisins þarf til framkvæmda þar sem hætta er á að spillt verði friðlýstum náttúruminum. Tilkynna skal Náttúruvernd ríkisins um framkvæmdir þar sem hætta er á að spillt verði öðrum náttúruminum á náttúruminjaskrá, sbr. 67. og 68. gr.

Leiti framkvæmandi ekki leyfis skv. 1. mgr. er Náttúruvernd ríkisins heimilt að krefjast þess með skriflegri áskorun að framkvæmdir verði ekki hafnar eða þær stöðvaðar. Verði ekki orðið við áskorun stofnunarinnar er henni heimilt að beita dagsektum í þessu skyni, sbr. 73. gr., og leita atbeina lögreglu ef með þarf.

19 Viðbótin í fyrsta lið gerir tvennt í senn. Í fyrsta lagi tekur hugtakið „*aðrar gosminjar*“ til jarðmyndana á borð hraunhella, hraundríla o.fl., sem fyllsta ástæða er til að njóti sérstakrar verndar eins og eldhraun, eldvörp og gervigigar. Í öðru lagi er með hugtakinu „*nútími*“, sem vísar til síðustu 10.000-12.000 ára frá lokum síðustu ísaldar, skilgreint betur hvaða gosminjar og eða jarðmyndanir átt er við, enda hlýtur það að vera meiningin löggjafans með upptalningunni í fyrsta liðinum að höfða sérstaklega til þess tímabils, en það eru einmitt jarðmyndanir frá þeim tíma sem skipa Íslandi sér á bekk í jarðfræðilegu tilliti. Ella falla allar jarðmyndanir á Íslandi undir upptalningu.

Í d-lið er straumvötnum, árbökkum og áreyrum bætt við fossa, en hverir og aðrar heitar uppsprettur settar undir sérlið e. Ekki er minni ástæða til að telja upp straumvötn og umhverfi þeirra heldur en stöðuvötn og votlendi almennt. Vatnafræði Íslands er um margt athyglisverð á heimsvísu. Meðal annars eru lindavatnskerfi okkar með tilheyrandi hreinleika og fjölbreyttu lífríki mjög sérstök. Ekki eru þau síður mikilvæg m.t.t. til neyslu vegna hreinleika. Viðbót á straumvötnum er einnig hugsuð í ljósi þess að töluvert hefur mætt á þeim vegna efnistöku. Einnig er hér hugað til þess að vistfræðileg röskun hefur átt sér stað á villtum laxastofnum í nokkrum ám landsins í kjölfar fisksleppinga og vegna þess að eldislaxar hafa ruglað saman reitum við villta laxa.

39. gr.

Verndun gróðurs og skóga.

Umhverfisstjórnir getur í samráði við landbúnaðarráðherra skal að fengnum tillögum frá Náttúrufræðistofnun Íslands, Rannsóknastofnun landbúnaðarins, Landgræðslu ríkisins og Skógrækt ríkisins ákveða ákveðið friðunar- og uppgræðsluáðgerðir á sviði gróður- og skógverndar.²⁰

Náttúruvernd ríkisins skal ásamt Landgræðslu ríkisins vinna að gróðurvernd og hafa eftirlit með ástandi gróðurs. Slíkt eftirlit má þó fela gróðurnáttúruverndarnefndum að fengnu samþykki umhverfisstjórnir og landbúnaðarráðherra.

Náttúruvernd ríkisins skal ásamt Skógrækt ríkisins vinna að verndun og eftirliti með náttúrulegum birkiskógum og skógum til útivistar.

40. gr.

Steindir.

Umhverfisstjórnir skal, að fenginni tillögu Náttúruverndar ríkisins og Náttúrufræðistofnunar Íslands og umsögn iðnaðarráðuneytis, mælt mæla fyrir í reglugerð um vernd steinda, m.a. um að leyfi Náttúruverndar ríkisins þurfi til töku ákveðinna tegunda þeirra úr föstum jarðlögum.²¹

41. gr.

Innflutningur, ræktun og dreifing lifandi lífvera.

Umhverfisstjórnir skal í reglugerð kveðnað á um skráningu, innflutning, ræktun og dreifingu lifandi framandi lífvera hér á landi. Þar má skal m.a. birta skrá yfir tegundir sem óheimilt er að flytja til landsins, svo og um tegundir sem heimilt er að rækta hérlendis og sleppa í villtri náttúru. Sé ekki öðruvísi kveðið á í lögum skal ráðherra veita leyfi fyrir innflutningi, ræktun og dreifingu lifandi lífvera.

Ráðherra skipar til fjögurra ára nefnd sérfræðinga stjórnvöldum til ráðgjafar um innflutning, ræktun og dreifingu framandi lífvera. Skulu stjórnvöld leita umsagnar nefndarinnar og Náttúruverndar ríkisins áður en tekin er ákvörðun um innflutning, ræktun eða dreifingu nýrra tegunda lifandi lífvera. Í nefndinni skulu eiga sæti einn fulltrúi tilnefndur af Náttúrufræðistofnun Íslands, einn samkvæmt tilnefningu Rannsóknastofnunar landbúnaðarins, einn samkvæmt tilnefningu Líffræðistofnunar Háskóla Íslands, einn samkvæmt tilnefningu Veiðimálastofnunar²² og einn fulltrúi tilnefndur sameiginlega af Landgræðslu ríkisins og Skógrækt ríkisins. Ráðherra skipar formann nefndarinnar án tilnefningar.

Ákvæði greinar þessarar taka ekki til lifandi smitefna, sbr. lög um ónæmisáðgerðir, nr. 38/1978, erfðabreyttar lífvera, sbr. lög um erfðabreyttar lífverur, nr. 18/1996, sjávarafla, sbr. lög um meðferð, vinnslu og dreifingu sjávarafurða, nr. 55/1998, og þeirra tegunda sjávar-

20 Eðlilegt er að umhverfisstjórnir leiti álits helstu fagaðila í þessu máli rétt eins og hann þarf að gera í málefnum 17. gr., 40. gr. og 41. gr. Einnig er eðlilegt í ljósi mikilvægi málefnisins að þetta hlutverk umhverfisstjórnir sé gert að skyldu.

Varðandi 2. mgr. er lagt til að í stað „gróðurverndarnefndum“ komi „náttúruverndarnefndum“ enda er umrætt eftirlit í fullu samræmi við hlutverk náttúruverndarnefnda

21 Hér er það mikilvægt mál á ferðinni að eðlilegt er að umhverfisstjórnir hafi þetta hlutverk sem skyldu.

22 Í ljósi vandamála sem upp hafa komið í laxám landsins, m.a. vegna blöndunar óskyldra fiskstofna, er við fyllsta hæfi að Veiðimálastofnun eigi einn fulltrúa í þessari sérfræðinganefnd.

spendýra sem lifa hér við land.

42. gr.

Áletranir á náttúrumyndanir.

Hvers konar áletranir á náttúrumyndanir eru óheimilar og varða refsingu skv. 76. gr., sbr. og 75. gr.

43. gr.

Auglýsingar utan þéttbýlis.

Óheimilt er að setja upp auglýsingar meðfram vegum eða annars staðar utan þéttbýlis. Þó er heimilt, að uppfylltum ákvæðum annarra laga, að setja upp látlausar auglýsingar um atvinnurekstur eða þjónustu eða vörur á þeim stað þar sem slík starfsemi eða framleiðsla fer fram.

Umhverfissráðherra setur í reglugerð nánari ákvæði um efni greinarinnar og úrskurðar um vafaatriði.

44. gr.

Eignir í hirðuleysi, eyðijarðir o.fl.

Hafi byggingar, skip í fjöru, bifreiðir, áhöld eða mannvirki, þar á meðal girðingar, verið skilin eftir í hirðuleysi og grotni þar niður svo að telja verði til lýta eða spjalla á náttúru er eiganda skylt að fjarlægja það.

Fari jörð í eyði er landeigenda skylt að ganga svo frá húsum, girðingum, brunnnum og öðrum mannvirkjum að ekki valdi hættu fyrir fólk og skepnur né valdi náttúruspjöllum eða sé til lýta.

Sveitarstjórn skal annast framkvæmdir sem nauðsynlegar eru samkvæmt fyrirráðgjöf þessum á kostnað þess er skylt var að annast þær en hefur látið það ógert. Sveitarstjórn getur þó, þegar sérstaklega stendur á og ljóst er að umrætt sveitarfélag hefur ekki með hliðsjón af fjölda íbúa og tekjum þess fjárhagslega getu til framkvæmda, leitað eftir því við umhverfissráðherra að hann annist nauðsynlegar framkvæmdir. Fallist ráðherra á þá málaleitan tekur hann við framkvæmd mála samkvæmt grein þessari.

VI. KAFLI

Nám jarðefna.

45. gr.

Gildissvið.

Ákvæði kafla þessa gilda um efnistöku í jörðu í landi, í botni vatnsfalla og stöðuvatna og, eftir því sem við á, um efnistöku af eða úr hafsbotni í íslenskri landhelgi og efnahagslögsögu.

46. gr.

Skipulag efnistökusvæða.

Um skipulag efnistökusvæða fer eftir ákvæðum skipulags- og byggingarlaga, nr. 73/1997, og reglum settum samkvæmt þeim.

47. gr.

Heimild til efnistöku.

Um leyfi til efnistöku af eða úr hafsbotni utan netlaga fer eftir ákvæðum laga um eignarrett íslenska ríkisins að auðlindum hafsbotnsins, nr. 73/1990.

Öll efnistaka á landi og af eða úr hafsbotni innan netlaga er háð framkvæmdaleyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar, sbr. 27. gr. skipulags- og byggingarlaga, nr. 73/1997. Áður en leyfi er veitt skal liggja fyrir umsögn náttúruverndarnefndar, sbr. 11. gr., og Náttúruverndar ríkisins um framkvæmdina. Enn fremur gilda um efnistöku á landi og af eða úr hafsbotni innan netlaga ákvæði laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu, nr. 57/1998.

Þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. er eiganda eða umráðamanni eignarlands heimil án leyfis minni háttar efnistaka til eigin nota.²³

48. gr.

Áætlun um efnistöku.

Áður en leyfi er veitt til náms jarðefna skv. 47. gr. skal liggja fyrir áætlun framkvæmdaraðila um væntanlega efnistöku þar sem m.a. skal gerð grein fyrir magni og gerð efnis, vinnslutíma og frágangi á efnistökusvæði.

Náttúruvernd ríkisins skal hafa eftirlit með efnistöku á landi, sbr. og b-lið 6. gr. og 2. og 3. mgr. 7. gr. Er stofnuninni heimilt að krefjast þess að framkvæmdaraðili leggi fram tryggingu sem stofnunin telur fullnægjandi fyrir áætluðum kostnaði við eftirlit og frágang efnistökusvæða.

49. gr.

Frágangur efnistökusvæða.

Að loknum vinnslutíma skal ganga snyrtilega frá efnistökusvæði þannig að sem best falli að umhverfi.

Sé frágangur ekki í samræmi við áætlun um efnistöku, sbr. 48. gr, getur Náttúruvernd ríkisins gefið framkvæmdaraðila fyrirmæli um að ljúka frágangi innan tiltekins frests, sem þó skal aldrei vera lengri en eitt ár. Er stofnuninni heimilt að beita dagsektum í þessu skyni, sbr. 73. gr.

Beri aðgerðir Náttúruverndar ríkisins skv. 2. mgr. ekki árangur skal sveitarstjórn ganga frá efnistökusvæði á kostnað framkvæmdaraðila í samræmi við gerða áætlun, sbr. 48. gr. Skal trygging skv. 48. gr. ganga til greiðslu kostnaðar.

Efnistökusvæði skal ekki standa ónotað og ófrágengið lengur en þrjú ár. Náttúruvernd ríkisins getur þó veitt undanþágu frá þessu ákvæði enda séu sérstakar ástæður fyrir tímaþundinni stöðvun.

Förgun úrgangs á efnistökusvæðum skal vera í samræmi við gerða áætlun, sbr. 48. gr., og lög og reglur um hollustuhætti og mengunarvarnir.

23 Lagt er eindregið til að fella þetta ákvæði burt. Eitt helsta vandamál við efnistöku á Íslandi fram til þessa sem Náttúruvernd ríkisins hefur þurft að glíma við stafar að stórum hluta til af þessum rétti eiganda eða umráðamanna. Orðalagið „minni háttar efnistaka til eigin nota“ er mjög opið og teygjanlegt fyrir hvers kyns túlkun. Eins og ákvæðið er orðað í frumvarpinu gerir það að litlu þann mikilvæga árangur sem þó hefur unnist á sl. árum í efnistökuálagnum, m.a. með tilkomu laga um mat á umhverfisáhrifum. Þá hefur stefna Náttúruverndar ríkisins verið sú að fækka litlum óskipulögðum námum, en það eru ekki síður þær sem marka ljót spor í landslagið.

VII. KAFLI

Friðlýstar náttúruminjar.

50. gr.

Flokkar friðlýstra náttúruminja.

Friðlýstar náttúruminjar skiptast í eftirfarandi flokka:

- a. þjóðgarða, sbr. 51. gr.,
- b. friðlönd, sbr. 1. tölul. 1. mgr. 53. gr.,
- c. náttúrumyndanir og²⁴ náttúruvætti á landi, sbr. 2. tölul. 1. mgr. 53. gr., og í hafi, sbr. mgr. 54. gr.,
- d. friðlýstar lífverur, búsvæði og vistkerfi, sbr. 3. tölul. 1. mgr. 53. gr.,
- e. fólkvanga, sbr. 55. gr.

51. gr.

Stofnum þjóðgarða.

Umhverfisstofnunar Íslands og Náttúruverndarráðs, lýst landsvæði þjóðgarð, enda sé það sérstætt um landslag eða lífríki eða á því hvílir söguleg helgi þannig að ástæða sé til að varðveita það með náttúrufari sínu og leyfa almenningi aðgang að því eftir tilteknum reglum.

Landsvæði þjóðgarða skulu vera í ríkiseign, nema sérstakar ástæður mæli með öðru og um það náist samkomulag milli ráðherra og landeigenda.

Ráðherra er heimilt að stofna ráðgjafarnefnd með þátttöku hlutaðeigandi sveitarstjórna til að fjalla um rekstur og skipulag þjóðgarða.

52. gr.

Rekstur þjóðgarða.

Í hverjum þjóðgarði starfar þjóðgarðsvörður sem forstjóri Náttúruverndar ríkisins ræður. Þjóðgarðsverðir skulu hafa sérþekkingu og reynslu sem nýtist þeim í starfi.

Þjóðgarðsverðir annast daglegan rekstur þjóðgarða og gera tillögur um rekstur og fyrirkomulag þjóðgarða. Náttúruvernd ríkisins getur falið þjóðgarðsvörðum eftirlit og umsjón á öðrum svæðum sem stofnunin ber ábyrgð á.

Umhverfisstofnunar Íslands getur, að fengnum tillögum Náttúruverndar ríkisins, reglugerð um meðferð og rekstur þjóðgarða og umgengni almennings.

53. gr.

Friðlýsing annarra náttúruminja á landi.

Umhverfisstofnunar Íslands og Náttúruverndarráðs, friðlýst:

1. Landsvæði sem mikilvægt er að varðveita sakir sérstaks landslags eða lífríkis. Friðlýst landsvæði nefnast friðlönd.
 2. Náttúrumyndanir og náttúruvætti²⁵, svo sem fossa, eldstöðvar, hella og dranga, svo og fundarstaði steingervinga, sjaldgæfra steintegunda og steinda, sem mikilvægt er að varðveita sakir fræðilegs gildis þeirra, fegurðar eða sérkenna. Friðlýsa skal svæði í kringum náttúrumyndanir svo sem nauðsynlegt er til þess að þær fái notið sín og skal þess greinilega getið í friðlýsingu. Friðlýstar náttúrumyndanir nefnast náttúruvætti.
 3. Lífverur, búsvæði þeirra og vistkerfi sem miklu skiptir frá vísindalegu, náttúrufræðilegu eða öðru menningarlegu sjónarmiði að ekki sé raskað, fækkað eða útrýmt.
- Friðlýsing skv. 2. og 3. tölul. 1. mgr. getur ýmist verið staðbundin eða tekið til landsins

24 Bætt er við orðinu náttúrumyndanir til samræmis við orðalagið í 2. tölul, 1. mgr. 53. gr., og 1. mgr. 54. gr.

25 Bætt er við orðinu náttúruvætti til samræmis við b-lið í 50. gr.

alls.

54. gr.

Friðlýsing náttúrumyndana í hafi.

Umhverfissráðherra getur að fengnu samþykki sjávarútvegssráðherra og eftir atvikum að fengnum tillögum eða álitum Hafrannsóknastofnunarinnar, Náttúruverndar ríkisins, Náttúrufræðistofnunar Íslands eða Náttúruverndarráðs, friðlýst í landhelgi og efnahagslögsögu náttúrumyndanir í hafi, þ.m.t. eyjar og sker, og á hafsbotni sem mikilvægt þykir að varðveita sakir fegurðar eða sérkenna eða miklu skiptir frá vísindalegu, náttúrufræðilegu eða öðru menningarlegu sjónarmiði að ekki sé raskað. Friðlýsa skal svæði í kringum náttúrumyndanir svo sem nauðsynlegt er til þess að þær fái notið sín og skal þess greinilega getið í friðlýsingu.

Ákvæði annarra greina þessa kafla gilda eftir því sem við á um friðlýstar náttúrumyndanir í hafi.

55. gr.

Stofnun fólkvangs.

Umhverfissráðherra getur, að fengnum tillögum hlutaðeigandi sveitarfélags eða sveitarfélaga og álitum Náttúruverndar ríkisins, lýst tiltekið landsvæði, sem ætlað er til útvisar og almenningsnota, fólkvang.

Vilji eitt sveitarfélag eða fleiri að tiltekið svæði verði lýst fólkvangur skal það eða þau gera tillögu um slíkt til Náttúruverndar ríkisins þar sem m.a. skal gerð grein fyrir mörkum fólkvangsins og hvaða takmarkanir ákvörðun um fólkvang kunni að setja umráðarétti eigna eða réttihafa viðkomandi landsvæðis.

56. gr.

Kostnaður við stofnun og rekstur fólkvangs.

Hlutaðeigandi sveitarfélög bera allan kostnað af stofnun og rekstri fólkvangs að því leyti sem ekki koma til framlög úr ríkissjóði, og skal honum skipt í hlutfalli við íbúatölu sveitarfélaganna næsta ár á undan. Hætti sveitarfélag þátttöku í undirbúningi að stofnun fólkvangs er því skylt að greiða áfallinn kostnað hlutfallslega.

57. gr.

Samvinnunefnd um rekstur fólkvangs.

Sveitarfélög, sem standa að rekstri fólkvangs, skulu stofna með sér samvinnunefnd sem starfar í samráði við Náttúruvernd ríkisins. Í samvinnusamningi skal kveðið á um fjölda nefndarmanna, og starfshætti nefndarinnar og eftirlit með fólkvangi²⁶. Ef ekki er öðruvísi ákveðið ræður afl atkvæða. Þegar um er að ræða atriði sem hafa sérstakan kostnað í för með sér fer þó um atkvæðisrétt eftir greiðsluhlutföllum aðila, sbr. 56. gr.

58. gr.

Undirbúningur friðlýsingar.

Náttúruvernd ríkisins annast undirbúning friðlýsingar, sbr. þó 2. mgr. 55. gr. Leita skal samráðs við Hafrannsóknastofnunina við undirbúning friðlýsingar skv. 54. gr. Náttúruvernd ríkisins skal gera drög að friðlýsingarskilmálum og leggja fyrir landeigendur, viðkomandi sveitarfélög og aðra sem hagsmuna eiga að gæta.

Náist samkomulag um friðlýsingu skal málinu vísað til umhverfissráðherra til frekari ákvörðunar.

26 Eðlilegt er kveða á um eftirlit í samvinnusamningi þessum.

59. gr.

Samkomulag næst ekki um friðlýsingu.

Náist ekki samkomulag um friðlýsingu skal málinu vísað til meðferðar umhverfisráðherra. Ráðherra sendir landeigendum og öðrum rétt höfum lands er friðlýsing snertir, svo og sveitarfélögum, tillögu að friðlýsingu, jafnframt því að birta hana með auglýsingu í Lögbirtingablaði og eftir atvikum á þann hátt sem venja er að birta auglýsingar stjórnvalda á viðkomandi stað.

Skal þeim sem hagsmuna eiga að gæta gefinn kostur á að gera athugasemdir við fyrirhugaða friðlýsingu, koma að mótmælum og gera bótakröfur til ráðherra innan þriggja mánaða.

Að loknum þeim fresti skal ráðherra taka ákvörðun um friðlýsingu og um eignamám ef þörf krefur, sbr. 64. gr.

60. gr.

Efni friðlýsingar.

Í friðlýsingu skulu tilgreindar nákvæmlega þær náttúruminjar sem friðlýstar eru, þ.m.t. mörk friðlýsingasvæðis²⁷. Þar skal einnig eftir atvikum m.a. kveða á um:

1. hversu víðtæk friðunin er,
2. að hve miklu leyti framkvæmdir eru takmarkaðar,
3. umferð og umferðarrétt almennings,
4. notkun veiðiréttar.

Í friðlýsingu má enn fremur setja fyrirhugi um nauðsynlegar aðgerðir til þess að almenningur njóti þess svæðis sem friðlýst er, svo sem um lagningu göngustíga, girðingar og þess háttar.

Ef ætla má að fyrirhugaðar framkvæmdir raski svo náttúrulegu umhverfi að hætta sé á að ákveðnar lífverur, búsvæði þeirra og vistkerfi eyðist eða verði fyrir verulegum skaða getur umhverfisráðherra látið friðlýsingu taka til banns við slíkum framkvæmdum, enda sé áður fengin umsögn Náttúruverndar ríkisins og Náttúrufræðistofnunar Íslands.

61. gr.

Meðferð máls.

Um undirbúning og ákvörðun um friðlýsingu fer að öðru leyti eftir ákvæðum stjórnsýslulaga, nr. 37/1993.

62. gr.

Auglýsingar og merkningar.

Umhverfisráðherra skal birta ákvörðun um friðlýsingu og ákvæði hennar í Stjórnartíðindum.

Náttúruvernd ríkisins skal merkja friðlýst svæði og festa þar upp ákvæði friðlýsingar eftir því sem við verður komið og nauðsynlegt þykir að mati stofnunarinnar.

63. gr.

Röskun friðlýstra náttúruminja.

Friðlýstum náttúruminjum má enginn granda, spilla né breyta. Varðar röskun þeirra refsingunum skv. 76. gr., sbr. og 75. gr.

27 Þessi viðbót er af gefnu tilefni, en í gegnum tíðina hefur það oft verið til umtalsverðs vansa að hve mörk friðlýstra svæða og svæða á náttúruminjaskrá hefa verið illa og óljóst skilgreind.

64. gr.

Heimild til eignarnáms.

Umhverfissráðherra er heimilt að taka eignarnámi lönd, mannvirki og réttindi til að framkvæma friðlýsingu samkvæmt lögum þessum. Um framkvæmd eignarnáms og ákvörðun bóta fer eftir ákvæðum laga um framkvæmd eignarnáms, nr. 11/1973.

VIII. KAFLI

Náttúruverndaráætlun og náttúruminjaskrá.

65. gr.

Náttúruverndaráætlun.

Umhverfissráðherra skal á fimm ára fresti láta vinna náttúruverndaráætlun fyrir landið allt og leggja fyrir Alþingi.

Náttúruvernd ríkisins skal í samráði við Náttúrufræðistofnun Íslands og hlutaðeigandi náttúruverndarnefndir sjá um undirbúning og öflun gagna vegna áætlunarinnar.

66. gr.

Efni náttúruverndaráætlunar.

Í náttúruverndaráætlun skv. 65. gr. skulu vera sem gleggstar upplýsingar um náttúruminjar, þ.e. náttúruverndarsvæði, jarðmyndanir²⁸ og lífverur, búsvæði þeirra og vistkerfi, sem ástæða þykir til að friðlýsa. Skal í áætluninni lýst sérkennum minjanna og þýðingu þeirra í náttúru landsins.

Áætlunin skal m.a. taka til helstu tegunda búsvæða og vistkerfa hér á landi, svo og jarðmyndana og ósnortinna viðerna. Við gerð hennar skal m.a. taka tillit til:

- a. menningarlegar og sögulegrar arfleifðar,
- b. nauðsynjar á endurheimt búsvæða,
- c. nýtingar mannsins á náttúrunni.

Þá skal m.a. miðað við að þau svæði sem áætlunin tekur til:

1. hýsi sjaldgæfar tegundir eða tegundir í útrýmingarhættu,
2. séu óvenjutegundarík eða viðkvæm fyrir röskun,
3. séu nauðsynleg til viðhalds sterkra stofna mikilvægra tegunda,
4. hafi verulegt vísinda-, félags-, efnahags- eða menningarlegt gildi,
5. séu mikilvæg fyrir viðhald náttúrulegra þróunarferla,
6. hafi alþjóðlegt náttúruverndargildi,
7. séu einkennandi fyrir náttúruferum viðkomandi landshluta.

67. gr.

Náttúruminjaskrá.

Umhverfissráðherra skal gefa út náttúruminjaskrá fimmta hvert ár og birta í Stjórnartíðindum.

Náttúruvernd ríkisins skal í samráði við Náttúrufræðistofnun Íslands og hlutaðeigandi náttúruverndarnefndir sjá um undirbúning og öflun gagna vegna útgáfu náttúruminjaskrár.

68. gr.

Efni náttúruminjaskrár.

Í náttúruminjaskrá skulu vera sem gleggstar upplýsingar um:

- a. friðlýstar náttúruminjar,
- b. náttúruminjar sem ástæða þykir til að friðlýsa samkvæmt náttúruverndaráætlun, sbr. 65. gr.,
- c. aðrar náttúruminjar, þ.e. landsvæði, náttúrumyndanir og lífverur, búsvæði þeirra og

28 Sama athugasemd og nr. 3. við 3. gr. 5. tölulið. Einnig eru tölustafir settir í staðinn fyrir bókstafi frá og með c-lið og er það gert til að forðast rugling.

vistkerfi sem rétt þykir að vernda.

Í náttúruminjaskrá skal lýst sérkennum náttúruminja og þýðingu þeirra fyrir náttúru landsins.

Umhverfísráðherra getur í reglugerð sett nánari fyrirmæli um skráningu náttúruminja.

69. gr.

Sala jarðar sem er á náttúruminjaskrá.

Um sölu jarðar, sem öll eða að hluta er á náttúruminjaskrá, fer eftir ákvæðum jarðalaga, nr. 65/1976, en þó þannig að ríkissjóður skal hafa forkaupsrétt að þeim aðilum frágengnum sem hann er veittur með þeim lögum.

IX. KAFLI

Ýmis ákvæði.

70. gr.

Útivistarsvæði.

Til stuðnings við útivist getur Náttúruvernd ríkisins eða náttúruverndarnefndir gengist fyrir að halda opnum göngustígum, strandsvæðum til sjóbaða²⁹, vatnsbökkum og öðrum stígum og svæðum sem ástæða er til að halda opnum til að greiða fyrir því að almenningur fái notið náttúrunnar; enn fremur sett upp göngubrýr, hlið og girðingargöngustiga og afmarkað tjaldsvæði og gert annað það er þurfa þykir í þessu skyni.

Framkvæmdir samkvæmt þessari grein skulu einungis gerðar með samþykki eigenda eða réttihafa lands.

71. gr.

Friðlýsingarsjóður.

Á vegum umhverfísráðuneytis skal starfa Friðlýsingarsjóður. Hlutverk sjóðsins er að stuðla að náttúruvernd og friðlýsingu svæða og auka fræðslu um náttúruvernd og náttúrufar.

Náttúruverndarráð fer með vörslu Friðlýsingarsjóðs og er jafnframt stjórn sjóðsins.

Umhverfísráðherra skal, að fengnum tillögum Náttúruverndarráðs, setja í reglugerð nánari ákvæði um starfsemi Friðlýsingarsjóðs, úthlutanir úr honum o.fl.

72. gr.

Kostnaður við framkvæmd laganna.

Kostnaður við framkvæmd laga þessara skal greiddur úr ríkissjóði eftir því sem ákveðið er í fjárlögum.

73. gr.

Dagsektir.

Beita má dagsektum er renna í ríkissjóð til að knýja menn til framkvæmda á ráðstöfunum sem þeim er skylt að hlutast til um samkvæmt lögum eða til þess að láta af atferli sem er ólöglegt. Hámark dagsekta skal ákveða í reglugerð.

29 Óþarfi er tilgreina sérstaklega að strandsvæðum skuli haldið opnum til sjóbaða. Miðað við ýmsa aðra algenga notkun á strandsvæðum stingur í stúf að nefna sjóböð sérstaklega, en slík böð eru fremur fátið á Íslandi.

Þá er lagt til að nota orðið göngustigi í stað girðingastiga til samræmis við orðanotkun í 13. gr. og 23. gr.

74. gr.

Ágreiningur um framkvæmd laganna.

Rísi ágreiningur um ákvörðun annars aðila en umhverfissráðherra um framkvæmd laga þessara er heimilt að kæra umrædda ákvörðun til ráðherra sem kveður upp endanlegan úrskurð á stjórnslustigi. Um kærurétt og málsmeðferð fer eftir ákvæðum stjórnslulaga, nr. 37/1993.

75. gr.

Spjöll á náttúru landsins.

Hver sá sem veldur á ólögum hátt spjöllum á náttúru landsins, hvort heldur er af gáleysi eða ásetningi, skal sæta refsingu skv. 76. gr.

76. gr.

Refsiábyrgð.

Hver sá sem brýtur gegn ákvæðum laga þessara eða reglna settra samkvæmt þeim skal sæta sektum eða fangelsi allt að tveimur árum. Sektir renna í ríkissjóð.

Með mál samkvæmt þessari grein skal farið að hætti opinberra mála, sbr. lög um meðferð opinberra mála, nr. 19/1991.

77. gr.

Skaðabætur.

Hver sá er fyrir fjártjóni verður vegna framkvæmda skv. VII. kafla laga þessara á rétt til skaðabóta úr ríkissjóði sé ekki öðruvísi ákveðið. Ef samkomulag næst ekki um bætur skulu þær ákveðnar í samræmi við ákveði laga um framkvæmd eignarnáms, nr. 11/1973.

78. gr.

Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. júlí 1999. Þá falla jafnframt úr gildi lög nr. 123/1940, um bann við jarðraski, með síðari breytingum, og náttúruverndarlög, nr. 93/1996, með síðari breytingum.

Reglugerðir og önnur stjórnvaldsfyrirmæli, sem sett eru samkvæmt eldri lögum, skulu halda gildi sínu að svo miklu leyti sem þau fara ekki í bága við lög þessi.

79. gr.

Breytingar á öðrum lögum.

Við gildistöku laga þessara verða eftirfarandi breytingar á öðrum lögum:

1. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 2. mgr. 38. gr. jarðalaga, nr. 65/1976, kemur: Náttúruverndar ríkisins.
2. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 21. gr. laga um varnir gegn mengun sjávar, nr. 32/1986, kemur: Náttúruverndar ríkisins.
3. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 2. mgr. 22. gr. laga um eitrefni og hættuleg efni, nr. 52/1988, kemur: Náttúruverndar ríkisins.
4. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 5. gr. laga um innflutning dýra, nr. 54/1990, kemur: Náttúruverndar ríkisins og sérfræðinganefndar samkvæmt lögum um náttúruvernd.
5. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 4. gr. laga um sinubrennur og meðferð elds á víðavangi, nr. 61/1992, kemur: Náttúruverndar ríkisins.
6. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 7. tölul. 2. mgr. 4. gr. laga um skipulag ferðamála, nr. 117/1994, kemur: Náttúruvernd ríkisins.
7. Í stað orðsins „Náttúruverndarráðs“ í 4. mgr. 13. gr. laga um erfðabreyttar lífverur, nr. 18/1996, kemur: Náttúruverndar ríkisins.

Ákvæði til bráðabirgða.

I.

Umhverfissráðherra skal eigi síðar en árið 2000 leggja fyrir Alþingi í fyrsta sinn náttúruverndaráætlun skv. 65. gr.

II.

Umhverfissráðherra skal fela Náttúruvernd ríkisins, í samráði við hlutaðeigandi ráðuneyti, stofnanir, sveitarfélög og framkvæmdaraðila, að gera tillögur um frágang efnistökusvæða sem hætt er að nota og eftir atvikum þeirra sem nú eru í notkun og ekki liggur fyrir áætlun um frágang á. Skal stofnunin gera áætlun um frágang svæðanna og kostnað við hann, svo og tillögur um greiðslu kostnaðar. Þá skal stofnunin enn fremur hafa umsjón með frágangi svæðanna. Skal honum lokið eigi síðar en árið 2003.

